Значення прологу в оповіданні М. Коцюбинського «Дорогою ціною»

Оповідання М. Коцюбинського «Дорогою ціною», за А. Єнсеном, — класичний твір, перлина української белетристики. Основні події, що відбуваються з головними героями, укладаються в кілька тижнів, але за змістом твір охоплює великий історичний відрізок часу. Проникнути в історію українського народу, її славетні і трагічні сторінки допомагає пролог до оповідання.

Уже перше речення твору: «Діялося се в тридцятих роках минулого століття», — налаштовує читачів на те, що розповідь ітиме про давно минулі події. М. Коцюбинський згадує у пролозі і про Задунайську Січ, і про Коліївщину, і про повстання гайдамаків. Історичний зміст закладено в реченні: «Ще недавно, вмившись в Умані власною кров'ю і накидавши в Кодні стіжок гайдамацьких голів, пап смакував перемогу, пильно обороняючи свої права на живий робочий інвентар — хлопа». Тут автор згадує селянське повстання 1768 року, відоме в історії під назвою Коліївщини, і місто Умань, в якому гайдамаки помстилися панам за всі народні кривди. Після придушення повстання польська шляхта жорстоко розправилася з його учасниками. У містечку Кодні, недалеко від Житомира, шляхта стратила три тисячі повстанців, скидаючи в яму відрубані катом голови так, що з них виріс стіжок.

Пише М. Коцюбинський у пролозі про віковічну боротьбу двох станів — панського й мужичого, яка ніколи не закінчувалась. Своїм твором автор прославляє високий бунтарський дух українського народу, який ніколи не хотів бути робочою худобою для панів і був готовий дорогою ціною заплатити за волю.

З прологу дізнаємося про ліквідацію Задунайської Січі, про втечу на вільні бессарабські степи українців та про жорстоке переслідування втікачів. «На вільних землях зорганізовані були на втікачів лови, справжні облави, як на вовка або ведмедя. По всій Бессарабії ганяли дозорці, вистежуючи скрізь по ровах, стогах сіна, комишах болотяних річок збіджених, змордованих людей», — пише Коцюбинський. А на кордонах скрізь були виставлені пікети, за кожного спійманого прибережні козаки діставали плату. А спійманого чекала лиха доля: рекрутство, заслання в Сибір, катування або повернення до пана. Та все ж українське селянство волелюбне, воно «...ще не заплісніло в неволі, не втратило ще живої душі», мріяло про волю. І ця мрія кликала до дій, до втечі в ті місця, де, як написав М. Коцюбинський у пролозі, «...хоч дорогою ціною можна здобути бажану волю, а ні — то полягти кістками на вічний спочинок».